

Vår felles kvalitetsutfordring

Artikkelen er forfattet av:

Statsautorisert revisor
Asbjørn Nygård
Partner FSS Revisjon

I Revisjon og Regnskap nr. 3–2015 kunne vi lese at resultatene for kvalitetskontrollen i 2014 var dårligere enn tidligere år. Dette er svært bekymringsfullt med tanke på viktigheten av å opprettholde vår høye anseelse som bransje. Kvalitetsutfordringen er derfor noe vi alle har et felles ansvar for å ta tak i.

I denne artikkelen presenterer jeg innspill til hvordan vi som oppdragsansvarlige revisorer kontinuerlig bør jobbe med å heve kvaliteten på utført revisjon og dokumentasjonen av denne. Artikkelen retter seg primært mot revisjon av kunder i SMB-segmentet og bruk av Descartes som revisjonsverktøy. Spesielt ett av innspillene, om basisstruktur, går på tvers av hva som er gjeldende praksis i bransjen. Grunnen til at jeg likevel fremmer det, er svært gode erfaringer fra innværende årsoppgjør med en forenklet grunnstruktur. Med artikkelen håper jeg å skape debatt og fornyet engasjement med hensyn til hva vi konkret kan gjøre i praksis for å heve kvaliteten på revisjonsdokumentasjonen. Min påstand er at dersom man ikke kontinuerlig jobber aktivt med å heve kvaliteten, så vil den over tid forringes. I artikkelen presenterer jeg også konkrete eksempler på hvordan jeg mener at man bør benytte revisjons-

verktøyet Descartes og sjekklister som del av en helhetlig kvalitetsfilosofi.

Kravet til sykliske inspeksjoner i ISQC 1

Nøkkelen til å kunne heve kvaliteten ligger i gjennomføring av sykliske inspeksjoner for fullførte revisjonsoppdrag. Inspeksjonen bør formaliseres ved bruk av sjekklister for *Kvalitetskontrollen* som er tilgjengelige på medlemssidene til Revisorforeningen. Sjekklister speiler kravene i revisjonsstandardene og er derfor et velegnet verktøy for å identifisere svakheter i utført revisjon og dokumentasjonen av denne. Som en integrert del av gjennomgangen bør man også ta et kritisk blikk på bruken av Descartes. Det viktigste i så henseende er å identifisere forbedringsmuligheter med hensyn til forhold som revisjonsstandardene krever dokumentert, samt beskrivelsen av revisjonshandlinger og resultatene av disse.

For å kunne trekke gode konklusjoner bør man årlig gjennomgå 2–3 oppdrag pr. oppdragsansvarlig revisor og ett oppdrag pr. revisormedarbeider. Med resultatene fra kvalitetskontrollen i mente, vil nok mange konkludere med at det er en del å ta tak i. Spørsmålet som da melder seg er om man skal lappe på de gamle Descartes-filene eller bygge opp alt på nytt fra grunnen av.

Den nye versjonen av Descartes som ble introdusert høsten 2014 gir oss et utmerket verktøy. Det er imidlertid opp til oss som oppdragsansvarlige revisorer å gi Descartes-filene et innhold som tilfredsstiller de omfattende dokumentasjonskravene i revisjonsstandardene. Og det er nettopp på dette punktet jeg mener at vi må ta et felles kvalitetsløft. Slik jeg ser det, er det tre hovedutfordringer:

- Uoversiktlig basisstruktur
- Ufullstendig utførelse og dokumentasjon av obligatoriske revisjonshandlinger
- Mangelfull beskrivelse av skjønnsmessige vurderinger

Uoversiktlig basisstruktur

Som revisorer har vi alle gått den samme skole og lært at revisjonen skal deles inn i områder: salg, varekjøp, kostnader, lønn, likvider/finans og regnskapsrapportering. Store revisjonskunder har vanligvis et betydelig antall relevante kontrollaktiviteter som dessuten utføres av separate avdelinger. For disse er inndeling av revisjonen i områder utvilsomt hensiktsmessig. Revisjonskunder i SMB-segmentet derimot, kjennetegnes ved at antall relevante kontrollaktiviteter ofte er begrenset og at kontrollene som utføres er enkle og velkjente. En av de største nyvinningene i den nye versjonen av Descartes er at man kan velge om man vil vise eller skjule enkelthandlinger i skjermbildet for «Test av kontroller». Det er nettopp dette som gjør at jeg mener at det nå er mulig å samle hele revisjonen på ett revisjonsområde uten det blir uoversiktlig. Kanskje viktigst av alt; ved bruk av kun ett revisjonsområde kan man samle alle substanshandlingene i ett skjermbilde og ha én samlet konklusjon på all utført revisjon. Etter å ha praktisert en slik inndeling i inneværende årsoppgjør, er min klare konklusjon at Descartes-filer med ett revisjonsområde er betydelig mer intuitive og hensiktsmessige enn Descartes-filer med flere områder. Brukeropplevelsen min som oppdragsansvarlig revisor har endret seg totalt. Det er nå en fryd å gjennomgå Descartes-filer og slippe å måtte navigere seg fra område til område, men heller ha all dokumentasjon for hvert trinn i revisjonsprosessen oversiktlig samlet i ett enkelt skjermbilde.

IAS 315 pkt. 25 krever at revisor skal identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon på påstandsnivå for transaksjonsklasser og kontosaldoer. For praktiske formål mener jeg at basisstrukturen i Descartes-filene må ta utgangspunkt i regnskapslinjene i oppstillingsplanen og ikke i de spesifikke kontoene som benyttes av den enkelte revisjonskunden. Dette fordi regnskapslinjene i oppstillingsplanen er konstante og ikke endres over tid. Man

kan dermed lage en robust grunnstruktur i Descartes-filene som alltid vil være à jour. Kravet om identifikasjon på kontonivå ivaretas i tilstrekkelig grad av de spesifiserte regnskapsrapportene som viser hvilke kontoer som inngår i de enkelte regnskapslinjene.

Med dette som utgangspunkt er derfor min anbefaling at man utarbeider komplette malsett med ett revisjonsområde i Descartes for de ulike typene revisjonskunder man har:

- Eiendomsselskap
- Holdingselskap
- Investeringselskap
- Selskap med langsiktige tilvirkningskontrakter
- Selskap med kontantsalg
- Selskap med salg av varer
- Selskap med salg av tjenester
- Selskap med både salg av varer og tjenester

Utarbeidelsen av malsettene krever en del innsats. Man bør derfor først lage en altomfattende hovedmal som man deretter skalerer ned til hvert av de underliggende malsettene. Heldigvis er materien vi reviderer konform i den forstand at oppstillingsplanen i regnskapsloven angir et relativt begrenset antall resultat- og balanseposter. Antall vesentlige transaksjonsklasser er enda færre. Det bør derfor være en overkommelig oppgave å lage en mal for hvordan hver og en av disse regnskapspostene og transaksjonsklassene skal revideres. Vel så viktig er det å lage maler for hvordan resultatene av de utførte revisjonshandlingene skal beskrives. Slike maler vil være til uvurderlig hjelp for revisorarbeiderne som da vil få klare føringer for hva de skal kontrollere, vurdere og dokumentere for den enkelte revisjonshandlingen.

Revisjonshandlingene for test av kontroller og substanshandlinger bør nummereres etter stigende nummerrekkefølge slik at de fremkommer på skjermen i den rekkefølgen postene har i resultatregnskapet og balansen. Nummereringen kan enten ta utgangspunkt i standard kontoplan eller nummereringen i årsoppgjørprogrammet man benytter. På denne måten vil man få en effektiv og oversiktlig struktur på Descartes-filene. I malene kan man også med fordel benytte seg av to farger på teksten. Sort for basistekst som stort sett alltid gjelder for den aktuelle typen revisjonskunde, og blått for informasjon som er kundespesifikk. Dette vil gjøre det enklere og mer effektivt å ajourholde og

gjennomgå filene. Videre bør man legge vekt på å få et profesjonelt språk i Descartes-filene. Revisjonsstandardene inneholder gode beskrivelser av forhold som man plikter å vurdere og disse kan med fordel speiles i revisjonsdokumentasjonen.

Når malsettene først er utarbeidet, er min erfaring at det ikke tar mer enn én time å skreddersy den valgte malen til den enkelte revisjonskunden. Dette ved å legge inn informasjon fra den gamle Descartes-filen som man ønsker å ta med seg videre, samt skreddersy beskrivelsen av «Rutiner og systemer», «Implementerte kontroller», «Test av kontroller» og «Substanshandlinger» til den aktuelle revisjonskunden. Dette er vel anvendt tid siden man allerede i det påfølgende årsoppgjøret vil få store effektivitetsgevinster fra en gjenkjennelig og oversiktlig struktur.

Ufullstendig utførelse og dokumentasjon av obligatoriske revisjonshandlinger

Revisjonsstandardene inneholder en rekke pliktige revisjonshandlinger i planleggings- og avslutningsfasen av revisjonen. Dersom man ikke bygger disse inn i Descartes-malene, kan de lett uteglemmes og forbli udokumenterte.

Innledende revisjonshandlinger

I skjermbildet for «Oppdragsvurdering» bør man bruke malene med standardtekst som er tilgjengelig i Descartes. Denne teksten vil stort sett alltid være dekkende, men i de få tilfellene den ikke er det, må den selvsagt justeres.

Det er også viktig å få dokumentert at man har oppfylt Hvitvaskingslovens krav vedrørende identitetskontroll ved etablering av nye kundeforhold. Revisors plikter i så henseende er klargjort av Revisorforeningens Spørretjeneste i spørsmål og svar-databasen som er tilgjengelig på foreningens medlemsider. For det første plikter man å bekrefte identiteten til fysiske personer som direkte eller indirekte eier 25 % eller mer av selskapet. I Descartes dokumenteres dette i feltet for «Reelle rettighetshavere». Derneft plikter man å innhente legitimasjon fra den som handler på vegne av selskapet overfor revisor. Kontrollen kompletteres ved å verifisere at vedkommende er bemyndiget til å representere selskapet utad. I Descartes dokumenteres dette i feltet for «Kundekontroll».

Hvitvaskingsloven § 14 stiller krav om at man skal kunne dokumentere at man

løpende har fulgt opp at informasjonen er à jour for eksisterende kundeforhold. Typisk for revisjonskunder i SMB-segmentet er at de har stabile eierforhold. Det er derfor en relativt enkel sak å ajourholde informasjonen om hvem som er de reelle rettighetshaverne. I praksis mener jeg at kravet enkelt kan dokumenteres oppfylt ved at man registrerer reelle rettighetshavere for alle revisjonsoppdrag og legger inn en standardtekst i feltet for «Kommentar» like under feltet for «Vurdering av kundens integritet» i Descartes.

Eksempel: Løpende oppfølging av eksisterende kundeforhold

Kort oppsummering av vår utførte kontroll i henhold til Hvitvaskingsloven § 14:

- I fjorårets revisjon identifiserte vi ingen transaksjoner som var i uoverensstemmelse med vår kjennskap til kunden og dens virksomhet.
- Opplysninger om reelle rettighetshavere er ajourført.
- Det er ingen tvil om at tidligere innhentede opplysninger om kunden er korrekte og tilstrekkelige. Følgelig utføres ikke ny kundekontroll.

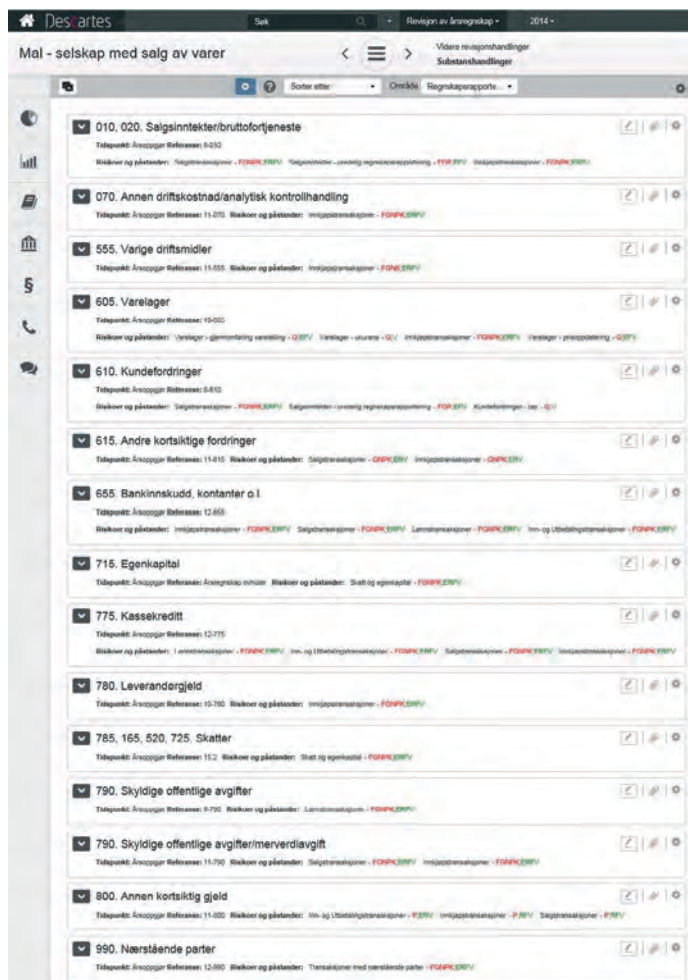
Forretningsforståelse og risikofaktorer

Under «Risikovurderingshandlinger» må man påse at malen inneholder alle de pliktige risikovurderingshandlingene iht. IAS 315. Også her er standardmalene i Descartes til god hjelp. Ved utførelse av analyse i planleggingsfasen er det viktig at man også dokumenterer at man har vurdert om det finnes nye transaksjonsklasser, nye hovedlinjer i balansen eller store enkelttransaksjoner. Dette fordi disse kan ha innvirkning på angrepsvinkelen for revisjonen og planleggingen av de videre revisjonshandlingene.

Man bør ha spesielt fokus på å identifisere avtaler som kunden har inngått og som vil være relevante for revisjonen. Siden avtalene ofte har flerårig karakter, kan man med fordel lage en kort oppsummering av avtalene i Descartes. Dette vil gjøre det enklere og mer effektivt å bruke informasjonen aktivt videre i revisjonen.

Eksempel: Låneavtale med bank
Låneavtale med bank kr 6 000 000 – kr 750 000 i årlig avdrag – pant i varelager kr 6 000 000 og kundefordringer kr 6 000 000 – lånebetingelser: 20 % egenkapital.

For kunder som har lånebetingelser knyttet til egenkapital eller andre forhold, bør man lage en egen revisjonshandling for

I ETT BILDE: Ved bruk av kun ett revisjonsområde i Descartes kan man samle alle substanshandlingene i ett og samme skjermbilde.

kontroll av at lånevilkårene er oppfylt. På denne måten vil man enkelt etablere en klar rød tråd i revisjonen.

Eksempel: Leieavtale for utleid eiendom i eiendomsselskap
Leieavtale med selskap A – årlig leie kr 2 500 000 – indeksreguleres iht. konsumprisindeksen 1. januar hvert kalenderår – utløp leieavtale 31. mars 2017 med opsjon på fem års forlengelse.

Under «Substanshandlinger» bør man så lage en revisjonshandling hvor man estimerer årlig leieinntekt basert på den inngåtte leieavtalen og kontrollerer bokført beløp mot estimatet. Igjen vil den røde tråden i revisjonen bli ivaretatt.

Under «Enhetens art», «Eksterne forhold» og «Interne forhold» bør man tilstrebe at teksten blir kortfattet og poengtert. Hovedformålet med forretningsforståelsen er å identifisere risikofaktorer og andre forhold som kan påvirke revisjonens angrepsvinkel. Der som informasjonen blir for omfangsrik og detaljert, er det stor fare for at den over tid vil bli utdatert.

Avsluttende revisjonshandlinger

Under «Oppfølging» er standardmalene i Descartes til god hjelp for å sikre at man utfører de pliktige revisjonshandlingene iht. IAS 550, 560, 570 og 580. De tar oss imidlertid ikke helt i mål og det er derfor viktig at man selv lager maler for hvordan resultatene av de utførte revisjonshandlingene skal dokumenteres.

Særs viktig er det å heve kvaliteten på utført revisjon og dokumentasjon av hendelser etter balansedagen. ISA 560 pkt. 7 har et eksplisitt krav om at siste tilgjengelige perioderegnskap for perioder etter balansedagen skal gjennomleses, dersom slikt regnskap foreligger. Også kvaliteten på analysene i avslutningsfasen bør vies oppmerksomhet. For å sikre at disse gjennomføres med tilstrekkelig kvalitet bør man under «Analyser» lage en klar struktur for hvilke nøkkeltall og sammenhenger som skal vurderes for de ulike typene revisjonskunder. Dette kan enkelt gjøres ved å legge inn en fast standardtekst hvor man under revisjonen fyller inn variablene og forklaringene.

Eksempel: Struktur for regnskapsanalyse

Driftsinntektene er endret med x %-poeng sammenlignet med fjoråret. Dette skyldes...

Bruttofortjenesten i % er endret med x %-poeng sammenlignet med fjoråret. Endringen skyldes...

Øvrige nøkkeltall kan dokumenteres på tilsvarende måte. En klar struktur vil være til stor hjelp for revisormedarbeiderne og sikre at analysene i avslutningsfasen blir effektive og hensiktsmessige. Det kan også være fordelaktig å benytte seg av tilsvarende struktur for analysene i planleggingsfasen.

Under «Formelle forhold» bør man være spesielt oppmerksom på kravet i ISA 240.39 om å kontrollere selskapets årsoppgjørsposteringer (dvs. posteringer og andre justeringer foretatt på slutten av regnskapsperioden). For å sikre at denne handlingen faktisk blir utført, bør man lage en mal hvor man i beskrivelsen av resultatet av utført revisjonshandling må angi intervallet for hvilke bankbilag, diverse bilag og inngående fakturaer man har kontrollert.

Under «Konklusjon» bør man lage konklusjoner som speiler det man faktisk skal bekrefte i revisjonsberetningen. Således vil ikke et kortfattet «OK» være tilstrekkelig. Dette fordi uttrykket «OK» ikke reflekter den høye grad av sikkerhet som faktisk uttrykkes i revisjonsberetningen.

Eksempel: Endelig konklusjon – regnskap

Basert på resultatene av vår revisjon, mener vi at årsregnskapet er i samsvar med regnskapslov og forskrifter og at det gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling og resultat.

Eksempel: Endelig konklusjon – bokføring

Basert på resultatene av vår revisjon, mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med bokføringslov og god bokføringskikk.

Eksempel: Endelig konklusjon – årsberetning

Basert på resultatene av vår revisjon, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet og forutsetningen om fortsatt drift er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Vi har også kontrollert årsberetningen opp mot regnskapslovens øvrige krav og funnet at disse kravene i det alt vesentligste er oppfylt.

Eksempel: Endelig konklusjon – revisjonsberetning

Innhentede revisjonsbevis er tilstrekkelige og hensiktsmessige til å konkludere med at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

Normalberetning kan derfor avgis.

Ut ifra et effektivitetshensyn er det viktig at «Avsluttende revisjonshandlinger» utformes på en slik måte at revisormedarbeiderne kan signere ut alle revisjonshandlingene i Descartes før oppdragsansvarlig revisors gjennomgang. Den største utfordringen i så måte er den obligatoriske revisjonshandlingen om å innhente skriftlig uttalelse fra ledelsen. Man bør lage en egen revisjonshandling for dette under «Oppfølging», med en tekst som muliggjør tidlig utsignering av revisjonshandlingen.

Eksempel: Uttalelse fra ledelsen

Iht. våre interne retningslinjer avgir vi ikke vår revisjonsberetning før vi har mottatt signert uttalelse fra ledelsen.

Utkast til uttalelse fra ledelsen, iht. mal, er klargjort.

For at en slik tekst skal kunne brukes, må man ha streng disiplin internt som sikrer at signerte uttalelser fra ledelsen faktisk mottas før revisjonsberetningen avgis.

Utover det som er nevnt ovenfor, bør man også lage et komplett sett av maler for enkelthandlinger – en eller flere for hvert felt i Descartes. Disse kan effektivt benyttes når man måtte ha behov for det underveis i revisjonen ved å bruke malknappene i Descartes.

Mangelfull beskrivelse av skjønsmessige vurderinger

En av de største utfordringene vi står overfor, er å få dokumentert alle de skjønsmessige vurderingene som foretas i løpet av revisjonen. Dette gjelder blant annet for:

- Beskrivelse og vurdering av prinsippene for inntektsføring, herunder om prinsippene er riktig reflektert i noten for regnskapsprinsipper
- Begrunnelse for balanseføring av utsatt skattefordel
- Vurdering av nedskrivningsbehov for immaterielle eiendeler, eiendommer og investeringer
- Vurdering av konsekvensen for revisjonen at man har ett eller flere avvik på varetellingen
- Vurdering av ukurans på varelager
- Vurdering av avsetning tap på fordringer
- Vurdering av prosjekter
- Vurdering av fortsatt drift

Ved å lage maler som fremtvinger beskrivelse av de skjønsmessige vurderingene, vil man heve kvaliteten på dokumentasjonen betydelig.

Eksempel: Begrunnelse for balanseføring av utsatt skattefordel

Selskapet har balanseført utsatt skattefordel. Balanseføringen begrunnes med...

Eksempel: Vurdering av nedskrivningsbehov for eiendom

Beregnet markedsverdi ved bruk av yield på x % gir en markedsverdi som er større enn bokført verdi for selskapets utleieeiendom.

Ikke behov for nedskrivning.

En interessant problemstilling er hvordan man dokumentasjonsmessig skal håndtere en situasjon hvor man finner tre små feil på en varetelling, men likevel konkluderer med at man kan bygge på telleresultatet. Utfordringen er her å bygge bro mellom teori og praksis, eller i mangel på en slik bro, dokumentere revisorskjønnen. I stedet for et kortfattet «OK», bør man etter min mening lage maler med ulike begrunnelser for hvorfor man velger å bygge på telleresultatet i slike situasjoner.

Eksempel: Tellefeil på varelager med lav verdi pr. enkelt vare

Vår kontrolltelling av varelageret ga flere avvik enn det vi på forhånd hadde definert som akseptabelt avvik sett i forhold til utvalgsstørrelsen.

Årsaken til unøyaktigheten i selskapets telling er menneskelige feil, men også varelinjene med feil var talt av selskapet. Det er sannsynlig at lignende feil også vil forekomme i den delen av populasjonen vi ikke har testet.

Feilene er vanskelige å projisere fordi mindre unøyaktigheter i tellingen både kan medføre at det telles for få enheter og for mange enheter av enkeltvarer. Samlet sett er det imidlertid lav sannsynlighet for at usystematiske og tilfældige telleavvik, hensyntatt varenes art og enhetspriser, vil medføre at varelageret totalt sett blir vesentlig feil.

Til tross for telleavvikene, mener vi at stikkprovene gir et akseptabelt grunnlag for konklusjoner om populasjonen som er blitt testet. Dette fordi varelageretellingene både har vært tilfredsstillende organisert og tilfredsstillende gjennomført. Vår utførte kontrolltelling bekrefter således resultatet av selskapets egen telling.

I andre tilfeller vil tellefeil medføre usikkerhet knyttet til varelageret som overstiger grensen for uvesentlig feilinformasjon, samtidig som revisor vurderer usikkerheten å ligge klart under grensen for arbeidsvesentlighet. I slike tilfeller kan en mulig håndtering være at man allokere en andel av vesentlighetsgrensen til å dekke opp for mulig feil i det totale varelageret som følge av unøyaktigheter i tellingen.

Bruk av sjekklister

I en helhetlig kvalitetstankegang vil bruk av sjekklister være et viktig element for å sikre at iverksatte tiltak for å bedre kvaliteten faktisk blir implementert. Hvert år bør man derfor utarbeide nye skreddersydde sjekklister som fokuserer på de områder man har et mål om å heve kvaliteten på. I tillegg bør sjekklister inneholde de aller viktigste punktene fra de tradisjonelle sjekklister. For å sikre at sjekklister blir fylt ut med flid og kvalitet bør man begrense seg til én side for revisjon og regnskap og én side for ligningspapirer og aksjonær oppgaver; to sider alt i alt.

Eksempel: Punkter i sjekklister vedrørende revisjonens utførelse

Leverandørgjeld – har vi innhentet saldobekreftelser/kontoutdrag? ja/nei/ikke aktuelt

Descartes – er ny mal for revisjonshandling under «Oppfølging» vedrørende hendelser etter balansedagen/innhentelse av periode-regnskap tatt inn i Descartes og utført? ja/nei

Descartes – er ny mal for revisjonshandling under «Formelle forhold» vedrørende årsoppgjørdisposisjoner tatt inn i Descartes og utført? ja/nei

Avslutning

I artikkelen har jeg argumentert for at man bør bruke høsten til å investere i kvalitet og bygge opp nye, robuste og brukervennlige Descartes-filer. En felles kvalitetsplattform for alle revisjonsoppdrag, vil gi kontroll med basiskvaliteten på utført revisjon og dokumentasjonen av denne. I tillegg vil en enhetlig basis gi et solid utgangspunkt for kontinuerlig å kunne heve kvaliteten. Oppskriften i så henseende er både enkel og lett å gjennomføre:

- Årlig inspeksjon av fullførte revisjonsoppdrag iht. ISCQ 1
- Årlig oppgradering av maler for enkelthandlinger i Descartes for å utbedre identifiserte svakheter
- Bruk av skreddersydde sjekklister for å verifisere at svakheter faktisk blir utbedret